

УДК: 811.111'429

**ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПОЛІТИКА-ДЕМАГОГА
(НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОМОВ Д. ТРАМПА 2016-2021
р.)**

кандидат філологічних наук, Чеботар Тетяна Вікторівна

e-mail: tanya607@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут журналістики, Україна, Київ

У статті проаналізовано особливості реалізації стратегії демагогії у передвиборчій риторичній Дональда Трампа у 2016-2021 рр., яка найбільше демонструє інтенцію боротьби політика за електоральну підтримку. Було описано основні стратегії демагогії у дискурсі Д. Трампа, а саме популізм, вербальні маніпуляції та підкреслено розважальний характер публічних виступів (фасцинація або шоунізація дискурсу). Найпоширенішими мовленнєвими тактиками для реалізації стратегії популізму є тактика пустих обіцянок та неправди. Стратегія маніпуляції реалізується за допомогою вербальної агресії, інвективності дискурсу, використання вульгарної і табуованої лексики, спрощення дискурсу (використання еліптичних речень), а також стратегії суб'єктивації, пов'язаної з гіперболізовано-позитивною самопрезентацією у дискурсі Д. Трампа.

Ключові слова: демагогія, політичний дискурс, маніпуляція, фасцинація, популізм, вербальна агресія.

*кандидат филологических наук, ассистент, Чеботар Т. В.,
Лингвистический портрет политика-демагога (на материале
предвыборных речей Д. Трампа 2016-2021 г.) / Киевский
национальный университет имени Тараса Шевченка, Институт
журналистики, Украина, Киев*

В статье проанализированы особенности реализации стратегии демагогии в предвыборной риторике Дональда Трампа в 2016-2021 г., которая наилучше демонстрирует интенцию борьбы политика за электоральную поддержку. Было описаны основные стратегии демагогии в дискурсе Д. Трампа, а именно популизм, вербальные манипуляции и подчеркнуто развлекательный характер публичных выступлений (фасцинация или шоунизация дискурса). Наиболее распространенными речевыми тактиками для реализации стратегии популизма является тактика пустых обещаний и лжи. Стратегия манипуляции реализуется с помощью вербальной агрессии, инвективности дискурса, использования вульгарной и табуированной лексики, упрощения дискурса (использование эллиптических предложений), а также стратегии субъективации, связанной с преувеличенно-положительной самопрезентацией в дискурсе Д. Трампа.

Ключевые слова: демагогия, политический дискурс, манипуляция, фасцинация, популизм, вербальная агрессия.

T. V. Chebotar, PhD in Philology, Assistant Professor, Linguistic portrait of a political demagogue (based on electoral speeches of D. Trump in 2016-2021)/ Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Journalism, Kyiv, Ukraine

The article analyzes the implementation of demagoguery strategy in Donald Trump's election rhetoric in 2016-2021, which best demonstrates the politician's intention to fight for electoral support. The main strategies of demagoguery in Trump's discourse were described, namely populism, verbal manipulations and the entertaining nature of his public speeches (known as fascination or showization of discourse). The most common speech tactics for implementing the strategy of populism are the tactics of empty promises and lies. The strategy of manipulation is realized through verbal aggression,

invective discourse, use of vulgar and taboo vocabulary, simplification of discourse (use of elliptical sentences), as well as the strategy of subjectivation associated with hyperbolized-positive self-presentation in Trump's discourse.

Keywords: demagoguery, political discourse, manipulation, fascination, populism, verbal aggression.

Вступ. Сучасний політичний дискурс вирізняється широким спектром стратегій впливу на електорат. Однією з таких є *демагогія* (від лат. «веду народ», «керівництво народом»), яку визначають як специфічну стратегію політичного дискурсу, за допомогою якої здійснюється цілеспрямований вплив на електорат шляхом апелювання до почуттів, інстинктів та упереджень задля формування у виборців необхідних політичних поглядів і вподобань [5: 35]. Слід зазначити, що у сучасній політиці без прийомів демагогічної комунікації не обходиться жоден політичний лідер, тож у політичній боротьбі нерідко використовуються такі демагогічні прийоми, як апеляція до забобонів, неправдиві обіцянки, лестощі, експлуатація інстинктів масового виборця тощо.

Поняття “демагогія” набуло яскраво вираженої негативної конотації, адже його асоціюють із нечесним способом здобуття популярності серед електорату, передусім через спекуляцію на почуттях та маніпулювання фактами. Наслідком демагогії стає впровадження в суспільну свідомість хибних уявлень про справжній стан речей у суспільстві, адже заяви політика-демагога часто не містять конструктивних пропозицій. Так, американський історик Рейнгард Лутгін визначає демагога як «вправного в ораторстві, лестощах та образах, що уникає обговорення важливих питань; обіцяє всім все; апелює до емоцій, а не до розуму; експлуатує расові, релігійні та класові

упередження. Це людина, жадання влади якої змушує її стати повелителем мас» [2].

Передвиборча риторика найбільше демонструє інтенцію боротьби за владу. Вона спрямована на перемогу та самоствердження в процесі спілкування-боротьби і охоплює різні прояви агресивності, де учасники комунікації свідомо загострюють ситуацію, застосовуючи інвективи та прояви зневаги [3: 84]. *Метою* цієї статті є встановлення мовленнєвих особливостей стратегії демагогії у передвиборчому дискурсі Д. Трампа (2016-2021 р.). *Об'єктом* дослідження постає стратегія демагогії та її локальні стратегії (тактики), які досліджуються на *предмет* мовних і мовленнєвих проявів у політичному дискурсі Д. Трампа. *Актуальність* дослідження випливає з важливості розуміння маніпулятивної природи сучасного політичного дискурсу, зокрема й маніпулятивного потенціалу політичної демагогії, та браку лінгвістичних розвідок демагогії як стратегії політичного дискурсу на англomовному матеріалі.

Виклад основного матеріалу. За свою президентську каденцію Дональд Трамп кардинально змінив традиційний американський президентський дискурс, відзначившись порушеннями усталених правил та норм політкоректності та здобувши репутацію майстра політичної демагогії [6]. Це підтверджують численні заголовки статей американських видань, наприклад: *The supreme American demagogue; Demagogue for president; Digital demagogue; A corrupt populist demagogue; The most demagogic candidate*. Дослідниця А. Хамаршех виокремлює п'ять локальних стратегій демагогії, притаманних американському політичному дискурсу, а саме: популізм, маніпуляція, фасцинація, суб'єктивація та спрощення інформації [5: 35]. Розглянемо, яким чином вони маніфестуються у дискурсі Д. Трампа.

Найпоширенішими мовленнєвими стратегіями (тактиками), які Д. Трамп вживає для реалізації стратегії популізму, є тактика пустих

обіцянок та неправди. Тактика пустих обіцянок, зокрема, дозволяє політику усталити серед виборців думку про те, що всі їхні проблеми буде усунено, а всі обіцянки буде якнайшвидше виконано. Стратегія популізму апелює до прагнень громадян жити у мирі та безпеці і мати при владі справедливого політика, який буде забезпечувати задоволення їхніх потреб. Тож політик стверджує про боротьбу за права і свободи простих людей та звертається до народу з обіцянками кращого життя: *Together, we will lead our party back to the White House, and we will lead our country back to safety, prosperity, and peace* (Trump 2016). Тактика пустих обіцянок реалізується, зокрема, за допомогою абстрактних іменників з позитивним значенням (*happiness, safety, prosperity, peace* тощо), вживання політичних афективів (*terror, enemy, dictatorship, disaster*) та семантично «пустої» лексики.

Задля завоювання підтримки електорату політик-демагог використовує стратегію маніпуляції, яка полягає у перекрученні фактів, або ж брехні, спрямованої на дискредитацію опонентів або на позитивну самопрезентацію. Маніпулятивними тактиками у дискурсі слід також вважати недомовки, перебільшення, створення преференційної невизначеності. О.В. Сергеєва виокремлює такі маніпулятивні демагогічні прийоми: необґрунтовані твердження та обіцянки; видавання бажаного за дійсне; узагальнені висловлювання, не підкріплені фактами, некоректний причинно-наслідковий зв'язок, вибір тенденціозного найменування, тобто вигідного для демагога слова, створення дихотомічної картини світу за допомогою образу “свого” та “чужого” [1].

Маркером стратегії маніпуляції у дискурсі Д. Трампа є емоційно-експресивна лексика, передусім з гіперболізовано-негативною семантикою, наприклад: *our really horrendous, one-way street; horrible trade deals; disastrous Iran deal; the worst laws*. Дискурс політика-

демагога, сповнених негативно-забарвлених лексичних одиниць, націлений на створення песимістичного світовідчуття в аудиторії та сприяє виникненню в електорату почуття страху: *It is a dangerous world, more dangerous now than it has ever been* (Trump, 2016). Наведемо приклад використання політиком риторики залякування з метою дискредитації свого опонента Дж. Байдена: *No religion. No anything. [Joe Biden will] hurt the Bible, hurt God.* (Trump 2020). Думка про те, що в разі обрання президентом Дж. Байден зашкодить релігії, Біблії та богу, очевидно, є маніпулятивним та необгрунтованим твердженням політика.

Отже, за допомогою лексем із загальною семантикою “загроза” та “ворог” імплікується твердження про небезпеку, яка загрожує життю чи цінностям американців, при цьому навіюється думка, що лише Д. Трамп зможе їй зарадити (суб’єктивація): *They have given you nothing. I will give you everything. I will give you what you’ve been looking for 50 years. I’m the only one.* (Trump, 2016). Формулювання *I’m the only one* ілюструє егоцентричність як характерну особливість риторики Д. Трампа та демонструє реалізацію стратегії суб’єктивації.

Користуючись необізнаністю виборців у деяких питаннях політик-демагог може використовувати правдоподібну інформацію, у яку вплітає неточну або неправдиву, за рахунок чого досягається маніпулятивний ефект. Так, президент Трамп з легкістю пропонував виборцям недостовірну інформацію, вигадуючи факти своєї біографії: *12 years ago I was named Man of the year of Michigan* (Trump 2018) або пропонуючи виборцям інформацію, що не відповідає дійсності: *I gave you the biggest tax cut in the history of our country* (Trump 2020). Метою тактики неправди у дискурсі Д. Трампа виступає позитивна самопрезентація та покращення власного іміджу задля збільшення електоральної підтримки.

Звертає на себе увагу застосування Д. Трампом риторичного прийому параліпсису, тобто озвучення певних тверджень у дискурсі та їх одночасне спростування, наприклад: 1) *Why would Kim Jong-un insult me by calling me “old,” when I would NEVER call him “short and fat”?* (Trump 2017); 2) *I don’t bring [Vince Foster’s death] up because I don’t know enough to really discuss it. I will say there are people who continue to bring it up because they think it was absolutely a murder. I don’t do that because I don’t think it’s fair* (Trump 2016). За допомогою параліпсису нав’язується імпліцитна критика опонентів або доносяться певні меседжі до виборців, тобто реалізується маніпулятивний вплив.

Важливою характеристикою стилю політичного лідерства Д. Трампа є схильність до театралізації/драматизації дискурсу, про що свідчить медійна номінація *the Greatest Showman* на адресу експрезидента [www.thetimes.co.uk]. Як видається, розважальна мета нерідко переважала інформативну складову у виступах політика. Цьому сприяє передусім розмовний стиль промов Д. Трампа (*conversational style*), де значна частина реплік є імпровізаціями, які можуть не вирізнятися послідовністю чи доречністю (*unrehearsed style; off-the-cuff style*).

“Шоунізація” дискурсу Д. Трампа тісно пов’язана зі стратегією *фасцинації* [4; 5], яку визначають як «здатність демонстративного комунікативного сигналу або навіть природного явища приковувати увагу, викликати підвищений інтерес, подив, радість, захоплення, захват, симпатію, зачарування, шок, переляк, екстаз, оминаючи або відключаючи будь-яке логіко-вербальне пояснення, інтелектуальне аргументування і тим більше критику» [5: 9]. Так, під час промови, присвяченої критиці політики відкритих кордонів адміністрації Б. Обами, Д. Трамп запрошував на сцену матерів жертв нелегальних імігрантів, характеризуючи їх як *the victims of the Obama-Clinton open-border policy*,

що відчутно нагадувало драматизоване дійство. Крім того, звертаючись до матерів, чиї діти стали жертвами імігрантів-мусульман, політик використав номінацію *angel moms*, інтенсифікуючи емоційний ефект в аудиторії.

Для політика-демагога важливо бути «своїм» для народу. З цією метою використовується тактика вульгаризації, яка дозволяє реалізувати стратегії популізму та фасцинації. Примітними, наприклад, є форми звертання Д. Трампа до виборців у розмовному стилі (*folks* та *guys*). Вульгаризми, сленг та просторіччя у публічному дискурсі політика одразу привертають увагу: 1) *She got schlanged, she lost, I mean she lost.* (Trump 2016); 2) *Look at that face! Would anyone vote for that?* (Trump 2016). Крім того, значний суспільний резонанс спричинило використання обценної лексики Д. Трампом у передвиборчій боротьбі, що є нетиповою рисою політичного дискурсу. Мова йде про метафори й порівняння з натуралістичними, або ж табуйованими семантичними компонентами, як-от, лексемами *rape*, *blood*, за допомогою яких реалізується стратегія фасцинації: 1) *We can't continue to allow China to rape our country and that's what they're doing. ... It's a rape of our country.* (Trump, 2016); 2) *You could see blood coming out of her eyes* (Trump 2016).

Типовою рисою дискурсу Д. Трампа є використання тактики звинувачення опонентів, що дозволяє реалізувати стратегії фасцинації та маніпуляції. Передвиборча риторика Д. Трампа 2015-2016 років демонструвала експліцитну вербальну агресію та інвективність, за що мас-медіа охарактеризували новообраного президента Трампа як «Генератора Образ» (*Insult Generator*) [www.time.com], «Великого кривдника» (*The Great Insulter*) та «кривдника рівних можливостей» (*equal opportunity insulter*) [www.euronews.com] за його сексистську риторику. Д. Трамп переходив на особистості, вживав образливі

характеристики у коментарях у Твітері, адресованих його опонентам, наприклад: *Wacky, “a Do Nothing”, crazy, incompetent, a third-rate politician, a hater, dumb/dummy, a dope/a dopy, weak, bad, sad, a liar, a loser, biased, disaster, a clown, a disgrace, overrated, stupid, a fraud.* Найчастотнішим образливим коментарем Д. Трампа у Твітері виявився «невдаха», «слабак» (*failing*), яке зустрічається щонайменше 66 разів у його повідомленнях.

Вербальна агресія у дискурсі Д. Трампа, як складова стратегії фасцинації, реалізується передусім у створенні політичних прізвиськ (*name-calling*) та навішуванні образливих ярликів (*labelling*) своїм опонентам, як-от *Lyin’ Ted Cruz, Low-Energy Jeb Bush, Crazy Bernie Sanders, Goofy Elizabeth Warren, ‘Pathological’ Ben Carson, Crooked Hillary Clinton.* Характерними для дискурсу Д. Трампа також є “персоналізовані” метафоричні оцінні словосполучення, які негативно характеризують політичних опонентів (*argument ad hominem*): *The last thing we need is Hillary Clinton in the White House or an extension of the Obama disaster* (Trump, 2016).

Тактика знаходження «цапів-відбувайлів» (*scapegoating*) використовується у рамках стратегії спрощення інформації. Ця тактика пропонує просте рішення щодо пошуку винних у всіх проблемах виборців, як-от, нелегальні іммігранти або президент Обама: 1) *Year after year countless Americans are murdered by criminal illegal aliens* (Trump 2017). 2) *He has been a disaster as a president. He will go down as one of the worst presidents in the history of our country. It is a mess* (Trump 2016). Тактика спрощення інформації також реалізується за допомогою еліптичних речень, властивих Д. Трампу. Так, відомими еліптичними конструкціями Д. Трампа є *Sad. Bad. Fake news. Big mistake. Believe me,* що мають виражений маніпулятивний потенціал завдяки лаконічній формі та повторюваності у дискурсі політика.

Висновки. Політична демагогія є стратегією політичного дискурсу, пов'язаною із здобуттям популярності за допомогою емоцій, упереджень та маніпуляції інформацією. Політичний успіх Дональда Трампа нерідко пов'язують з ефективним використанням демагогічних прийомів, спрямованих на розширення власного електорату. Демагогія Д. Трампа базується на популізмі, вербальних маніпуляціях, шоуізації дискурсу (акцент на розважальній складовій), яка реалізується за допомогою вербальної агресії, інвективності дискурсу, використання вульгарної і табуованої лексики, а також спрощенні дискурсу (використання еліптичних конструкцій) і стратегії суб'єктивації, проявом якої виступає частотне вживання особового займенника *I* у дискурсі політика. Перспективними вважаємо подальші лінгвістичні дослідження стратегій демагогії, популізму та маніпуляції, а також їхнє співвідношення в англomовному політичному дискурсі.

Література:

1. Андрюхина Н.В., Четаева М.А. (2017). Демагогия как манипулятивная тактика в англоязычных политических текстах. <https://sfk-mn.ru/06sfk417.html>
2. Популізм. Історія питання. <https://uchoose.info/populizm-istoriya-pytannya/>
3. Карасик В.И. (2002). Язык социального статуса: (Социолингвистический аспект. Прагмалингвистический аспект. Лингвосемантический аспект.). М.: Гнозис. 330 с.
4. Соковнин В. М. (2003). Фасцинация как наука // Фасцинология. Вып. 1. С. 9–14.
5. Хамаршех А. Ш. (2019). Стратегія демагогії у подячній промові Дональда Трампа. Вісник Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна. Випуск 90. С. 33-41.

6. Mercieca (2020). Demagogue for president. The rhetorical genius of Donald Trump. Texas A&M University Press. 320 p.

References:

1. Andriukhina N.V., Chetaieva M.A. (2017). Demagogiya kak manipuliativnaya taktika v angloyazichnikh politicheskikh tekstah [Demagogu as a manipulative tactic in political texts in English]. Retrieved from <https://sfk-mn.ru/06sfk417.html>. [in Russian].

2. Popilizm. Istoriya pytannia [Populism. The history of the issue]. Retrieved from . <https://uchoose.info/populizm-istoriya-pytannya/> [in Ukrainian].

3. Karasik V.I. (2002). Yazik sotsial'nogo statusa [The language of the social status]: (Sociolinguistic, pragralinguistic, linguosemantic aspects). Moscow, Gnozis, 330 p. [in Russian].

4. Sokovnin V.M. (2003). Fastsinatsiya kak nauka [Fascination as a science]. Fascionology. Issue 1, p. 9-14. [in Russian].

5. Kharamshekh A.Sh. (2019). Strategiya demagogiyi u podyachniy promovi D. Trampa [Strategy of demagogu in Donald Trump's thankful speech]. Visnyk Kharkivs'kogo natsional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina. Issue 90. P. 33-41. [in Ukrainian].

6. Mercieca (2020). Demagogue for president. The rhetorical genius of Donald Trump. Texas A&M University Press. 320 p. [in English].